

500

ISSN 0207-6543

НЮР

ЁЛМЕЗЛАНЫ МУРАДИН

Тау суучукъча
Зынгырдайды сыбызгъым.

Аязчыкъча
Шыбырдайды сыбызгъым.

Чыпчыкъла уа
Тартыуун чёплейдиле:

— Жаз узуну
Жырларыкъбыз! — дейдиле.

С
Ы
Б
Ы
З
Г
Ъ
Ы

ЖУРНАЛЫБЫЗНЫ

СЫЙЛЫ

КЪОНАГЪЫ

Багъалы окъуучула, «НЮРНЮ» бююннигъ къонагъы, дин ахлусу Ахматланы Назир хажиди. Журналыбызны редактору Токумаланы Жагъафар аны бла ушакъ этгенди.

РЕДАКТОР: Сау кел, хажиди.

НАЗИР: Сау болугъуз.

РЕДАКТОР: Назир, журналыбызны окъуучулары, сени бла шагъырей болургъа сюедиле.

НАЗИР: Аллах огъурлу кюнде шагъырей этсин барыбызны да.

РЕДАКТОР: «НЮРНЮ» окъуучулары сени бетден бетге танымагъанлыкъгъа, хар байрым кюн радио бла халкъыбызгъа берген дин уазларынга тынгылайдыла. Ауазынгдан танийдыла. Сен кесинг алыкъа жаш адамса. Дин жолунда уа хажиликге жетгенсе. Къалайлыкъ бла?

НАЗИР: Аллахха къуллукъ этиу, хар муслийманны борчуду. Мен онунчу классны да бошагъанма, техникумда да окъугъанма, аскерде да къуллукъ этгенме. Атам дин ахлусу адам болгъанды. Сабийлигинден окъуна ол мени Къуран окъургъа юйретгенди, жюрегими Аллахха ачханды. Совет власть атам аямагъанды. Эфендисе деп тутхандыла. Жыйырма бла жети жыл тюрем азабын сынатхандыла. Мен а атам манга берген уазладан таймагъанма. Кеси аллыма, дин китапланы окъуп, билимими кетюргенме, арап тилге юйренгенме. 28 жылымда уа, Меккагъа барып, хаж къылгъанма.

РЕДАКТОР: Меккада не кёрдюнг?

НАЗИР: Мекка ислам динни арасыды. Сыйлы дин къалабыз Кааба да андады. Аны төрт къабыргъасы да къара жабыу бла жабылыпды. Ол кеси да уллу туююлду. Алай, анга жууукълашхан кезиуде, уллу Аллахны къудретин сезесе. Россейден баргъан муслийманлагъа Меккада бегирек да жарыкъ тюбейдиле. Таксичиле окъуна аладан хакъ алмайдыла, хурмет этип. Шахар бек ариуду, бек тазады. Жолда алтын атылып тура эсе да, аны аякъ тюпден алып, бир жанына салып къоядыла ансы, киши да кесине къымып къоймайды. Аны да, адам кёреди дегенликден угъай, Аллах кёреди деп къоркъгъанлыкъдан этедиле. Намазны заманы жетип, азан къычырылса, шахарда битеу иш тохтаиды, тюкениде сатыу-алыу тыйылады, машинала да жюрюмейдиле, дауур да селейеди. Хар ким, жууукъда межгитге барып, намазны этеди. Межгитге уа кепиде, шахарны къайсы къыйырында да бардыла.

РЕДАКТОР: Назир, бизни халктыбызда кеп тюрлю адетле жюриюдюле. Ала барысы да муслийман динде бармыдыла?

НАЗИР: Угъай, жокъдула. Бусагъатда миллетибизде жюриюген адетлени кёбюсю мажюсю заманыбыздан къалгъан адетледиле. Адам ёлгенде анга атап малла сою, къабырны юсюнде абери ишлеу, тегерегин бегитиу, сураты бла бийик сын таш салыу, ёлгенни аты бла садакъа берюу, ёлген ючюн деп къара кийу, сакъал жиберюу, сарнау салып жилиюу, деуюр этдириу — была барысы да муслийман динде жокъдула. Ала мажюсю адетледиле. Биз адамларыбызгъа: муслийманла эсегиз, ислам динни жорукъларына сыйынгъыз, Къуранда, хадиследе айтылгъан адетлени этигиз, деп уаз беребиз. Бир къауумла анга ыразы болмайдыла. Адет мени юсюмде бузулмасын деп къоядыла. Ёлгениме мал соя эсем, садакъа бере эсем да, кеси ахчамдан, кеси къыйынымдан къоратама дейдиле. Биз а, кишини ахчасына, ырысхысына да о. о. у этмейбиз. Жалан да муслийманлыкъны сакълагъыз, дейбиз. Мажюсю адетлени жюриюте эсек, биз Тейриге да къуллукъ этебиз, намаз къылып, ораза тута эсек, Аллахха да табынабыз. Алай бла эки бетли болабыз. Ол а мынафыкълыкъды — Аллахыбыз да, файгъамбарыбыз да жаратмагъан иш.

РЕДАКТОР: Садакъаны болумун толуракъ ангылатчы.

НАЗИР: Садакъаны хар адам жалан да кеси ючюн береди. Хар инсан сау заманында ахшылыкъла этип, жарлылагъа, къарыусузлагъа болушуп турса — садакъа деген олду. Аллаи адам сууаплыды. Жаннет ахлусуду. Хар инсан этген гюняхларындан сау заманында тазаланыргъа керекди. Дуниялыкъда тазаланмаса, ёлюп кетгенинден сора, жууукълары аны ючюн деп не кеп мал сойсала да, не кеп садакъа берселе да, анга болушаллыкъ туююдюле. Аны себепли, къайсы бирибиз да, этер игилигибизни сау заманыбызда этип къалыргъа керекбиз.

РЕДАКТОР: Назир, «НЮР» журналны окъуучуларына не айтыргъа сюесе?

НАЗИР: Дунияда жашагъан кезиуюгюзде — жалан да игилик этип жашагъыз дейме. Аны уа жолу бирди — Аллахха ийнаныулукъ, таза муслийманлыкъ.

РЕДАКТОР: Сау бол, Назир, берген уазларынг ючюн.

НАЗИР: Сау болугъыз сиз да, динибизни жайыугъа, аны ёсюп келген жан тёлуге жетдирирге кюрешгенигиз ючюн.

РЕДАКЦИЯДАН: Журналны келир номеринде хадисле басмаларыкъбыз. Аланы араб тилден Ахматланы Назир кёчюргенди.

А

ЭРЛЕН БЛА МУРАТЧЫКЪ

Хапар

Муратчыкъ аттасы бла агъачда айланыргъа бек сюеди. Бир бирледе аттасы, арып: «Тохта, жашым, мен санга бир сейирлик жомакъ айтайым»,— деучюдю. «Угъай, жомакъны кече айтыучудула. Шендю уа агъачда айланып келейик»,— деп къадалыучуду жашчыкъ.

Тюзюн айтсакъ, аття кеси да бек сюеди агъачда айланыргъа. Жашил терекле, тюрлю-тюрлю гюлле, жырлагъан къанатлыла. Была барысы да адамны къууандырадыла, келюн жарытадыла. Артыкъ да Муратчыкъгъа уа табийгъат бир сейирлик китапча керюнеди. Ол мында, кеп затха тюбеп, кеп затха сейир этиучюдю. Гумулжук тебени къаты бла озуп бара, ала къалай ишлегенлерине, ары бла бери жортун айланганларына тамаша болуучуду. Бирде уа, тюрсюнлю гебелекни ариу дугъуна сейир этиучюдю.

Бир жол а Муратчыкъ бла аттасы бир сейирлик зат кердюле. Талай къаргъа, жыйылып, агъачны ичин «къарр-къарр...» тауушха алдырып, бутакъдан бутакъгъа къона, гузаба болуп уа эдиле. Былагъа не къайгъы келгенди деп, Мурат бла аттасы эс бурла къарадыла. Къарасала — бир ариу эрленчик, къаргъаладан къачып, токълю къуйрукъчугъун да сюютюп, терекден терекге уча, чагилтин болуп айла да эди. Ол, къаргъаладан къутулур къатгъа, тереклени ичи бла къача келип, жамычы къанатча къалын бутакълары болгъан назы терекге секири. Бир къаргъа уа, жетип келип, аны бутуна жютю бурну бла урду да: «къарр-къаррр!» деп, бирсилеге уллу къууанчлы хапар

берип кычырды. Эрленчик назы терекни бутакларыны тюплерине ташайды. Къаргъала, аны андан чыгырыргъа умут этип, назы терекни тегерегин къуршаладыла.

Эрленчикни къаргъаладан къутулалмазлыгын керюп, Муратчыкъ бла аттасы, къолларына таякъла да алып, къаргъалагъа чапдыла. Къаргъала къачып, чачылып кетдиле. Бир кесек заман озгъандан сора эрленчик, тегерегине сагъайып къарай, бир арт аягъы да акъсай, чабып, башха терекге минди. Муратчыкъ, терек тюбюне барып, ариу сёзле айта, эрленчикни кесине чакъырды. Ол къара кёзчюклерин Муратдан алмай къарады. Алай терекден тюшерге уа унамады. Сора Муратчыкъ, хуржундан чёплеу чыгъарып, аны жерге текдю. Эрленчикни къоркъгъанын би-

лип, аттасы да, Мурат да терекден узагъыракъ кетдиле. Кёп да турмай, эрленчик, терк къармашып, терекден жерге тюшдю. Ол чёплеуню къалай суююп, къалай гузаба этип чёпледи! Хар къапханы сайын башчыгъын кётюрюп, тегерекге сакъ къарай эди. Ашап бошагъандан сора, мычымай, назы терекни бутакларына ташайды.

Ол кюнден башлап, Муратчыкъ кюн сайын бери келип, чёплеу келтирип, аны терек тюбюне къуюп турду. Эрленчик кюнден кюннге Муратха юйюрсюнюп, аны хычыуун сёзлерин ангылагъанча тынгылады. Бир къауум замандан сора уа Муратдан артал да къоркъмай башлады. Энди ол чёплеулени Муратчыкъны къолундан ашап тебиреди. Алай бла экиси да татлы шуёхла болдула.

ЖАННЕТ

КЪОБАНЛАНЫ ХАМЗАТ

ЧЫПЧЫКЪ

Жабышмакъ кёкенге кьонуп,
Анда уячыгъы болуп,
Гурт жатады жаннет чыпчыкъ,
Къанатчыкъларында чыкъчыкъ.

Жумуртхачыкъларын чачып,
Сары ауузларын ачып,
Гуртдан чыкъдыла балала,
Барысы да къымыжала.

Тюклендиле балачыкъла,
Атачыкъла, аначыкъла,
Агъачха, ташха кьондула,
Баш жюрютюрча болдула.

Чыгъанада жаннет чыпчыкъ,
Къанатына тюше чыкъчыкъ,
Жумушакъ тюклени жыя,
Анда нек ишлейдигуя?

ГЮЛЮЙЛАНЫ МАЖИТ

УРГУЙ ХАН

(Кзысхартылып басмаланады)

Бу жомакда айтылганга кёре, кёкде учхан, жерде жюрюген уакъ жаныуарчыкъланы да бир заманлада келерини ханлары болгъанды: аты да Ургуй хан деп.

Эртде десем да — бурун,
Бийикге тутуп бурнун,
Жашагъанды Ургуй хан,
Бир огъурсуз мухар жан.

Ол бек кюйсюз болгъанды. Аны себепли метекеле да, чибинле да, бюрчеле да, къуртла да, гёбелекле да, къамажакъла да... ханларын кёрюп болмагъандыла. Бир жол а Ургуй хан

Къама да тагъып белге,
Етгенди элден элге.
Ургуй ханны кёргенле:
Уллукез сенгирчгеле,
Гуппур аркъа губула,
Къурт-къумурсха улула,
Къачхандыла, жол къоя,
Чалы, хуна да оя!..

Ургуй ханны зулмулугъуна чыдап болалмагъанла, бирге жыйылып, анга къажау сермеш къураргъа оноулашхандыла.

Кёп бармайын бу хапар,
Гюлле малтай, баса къар,
Ташдан терекге ётдю,
Ургуй ханга да жетди.
Ол къозуду, алынды,
Къындан къамасын алды!..

Алай бла аллына тюбегенни кырып башлады. Сора анга Гёбелек тюбеди да былай айтды:

Эр эсенг — махтаугъа тенг,
Бал чибинни къоркъут сен!

Аны эшитип, Ургуй хан жангы гынтдыгъа кетди. Санына жарау этди. Къарыуун жолгъа жекди. Мычымай бал батманлагъа жетди. Ол ары жетгенде, Бал чибин журтунда болмагъанды. Ургуй хан, бал батманланы да илеп, тапханын ашагъанды, тонагъанды. Аны кёргенле тегерекке чапхандыла. Бал чибинни табып, анга сёз чакъгъандыла.

«Чиж-ж-ж...» — деди Бал чибин,
Болумну билмей жигин,
Къарады тегерекге,

Сур. Е

илму мекямла, кючлю къара тенгиз флот, жияу аскер, кюнчыгъыш къыралла бла байламлыкъла, дагъыда кеп игилик ол патчах къатынны башчылыгъында, аны оноуу бла этилгендиле.

Ким эди ол патчах, башхача айтханда — императрица? Россейни академиясыны башчысы да ол заманлада бир закий тиширыу болгъанды.

Аны атын да билигиз.

Россей бу къырал бла байламлыкъланы бошдан жюрютмегенди. Бу айтхылы алимлени, жазыучуланы, композиторланы, суратчыланы, механиклени, башхача айтханда, бек закий адамланы къыралыды. Философиядан, химиядан, физикадан, математикадан болсун, быланы озгъан хазна чыкъмагъанды. Сёз ючюн, дуняда биринчи зарфха урулгъан китап бу къыралда чыкъгъанды. Анга дери китапла къолдан жазылып тургъандыла.

Бу закий устаны атын билигиз. Россейде уа биринчи китапны ким басмалагъанды? Китапны аты уа не эди?

Бу халкъны келечилеринден бири музыка искусствону эм бийигине чыкъгъанды. Аны жетген композитор битеу да дуняда жокъду. Ол кёбюсюнде симфонияла жазгъанды. Эм закий чыгъармасын а сангырау болуп къалгъанында жазгъанды.

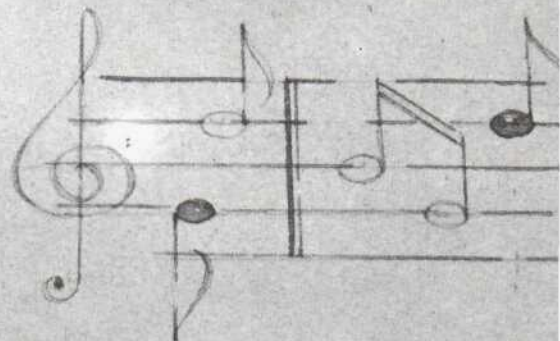
Аны атын, сиз билген чыгъармаларын да айтыгъыз.

Бирси закий композитор а халкъ чыгъармалагъа кере айтхылы операларын жазгъанды. Аны атын, операларын да билигиз.

Литератураны айтханда уа бу халкъ бютюн да онсегизинчи бла онтогъузунчу ёмюрледе дунягъа эм закий жазыучуланы: поэтлени, драматурглары бергенди. Пушкин бла Лермонтов окъуна аланы фахмуларына уллу хурмет этгендиле, чыгъармаларын орус тилге кечюре тургъандыла.

Ала кимле эдиле? Чыгъармаларын айталлыкъмысыз?

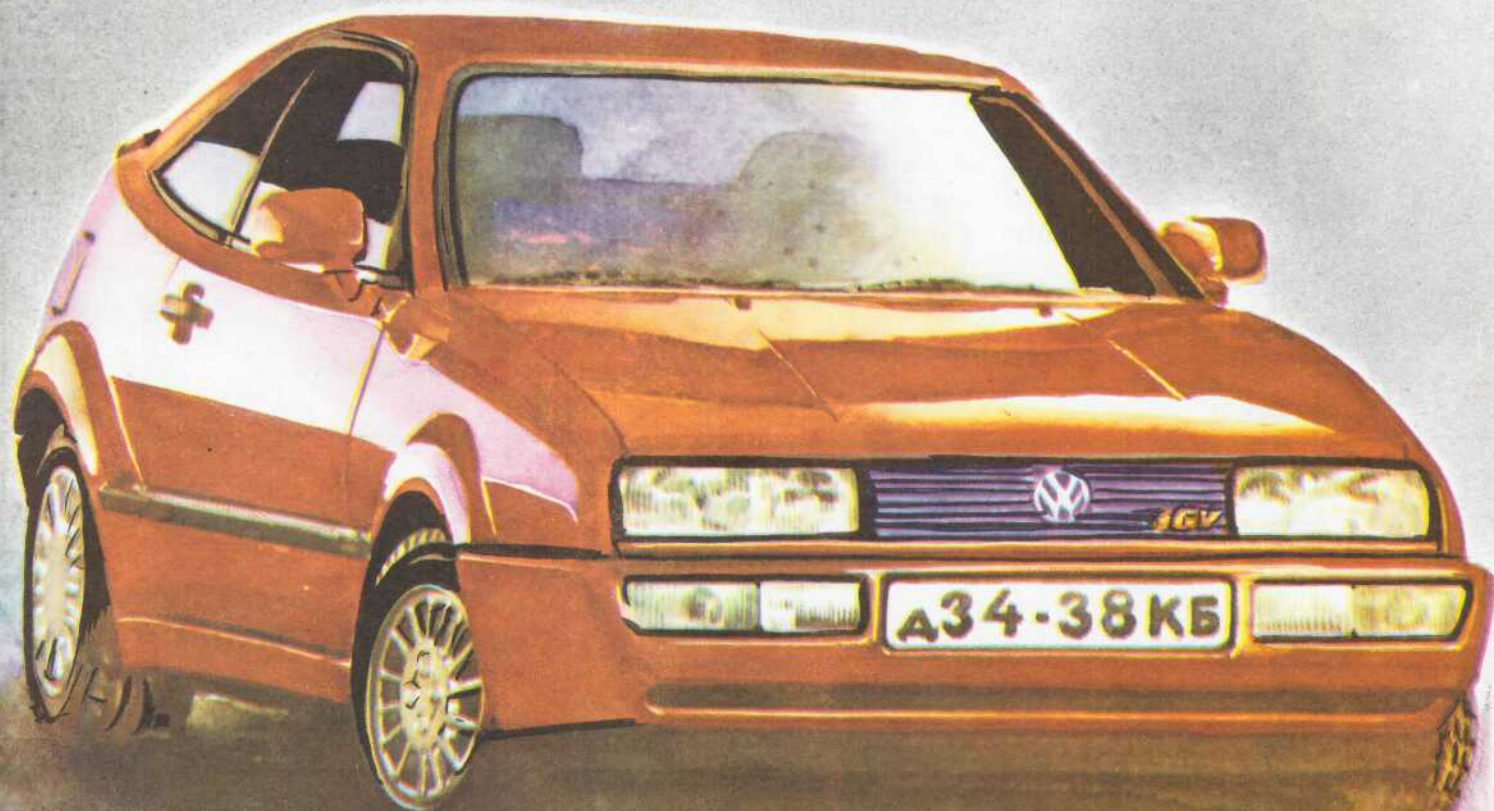
Бу халкъдан чыкъгъан философла дуня халланы тамыры бла тюрлендириуге себеп болгъандыла. Кимле эдиле ала?

Къыралны жери, аны аман оноучулары башлагъан урушда бек тозурагъан эсе да, шендю аны закий халкъы, жангы жашау къурап, мамыр ызны сайлап, бек къолайлы къыралланы санына чыкъгъанды. Эсги шуёху Россей бла мюлк — культура байламлыклары да терк ёсююню жолундадыла. Бизни бу къытлыкъ къысхан заманыбызда Россейге кимден да бек болушхан бу къыралны халкъыды. Аны эм уллу энчиликлеринден бири — этген ишин зиянсыз, шарайыпсыз, тынгылы этген адетиди. Халкъы кёп, жери уа азыракъ болгъанлыкыгъа, мында болгъан низам, тазалыкъ, ырысхыны аяулу жюрютюу дунианы сейир этдиргенлей келеди.

Бу къыралны атын билдигиз эсегиз, бу хапарда сагъынылмагъан, айтхылы шартларын журналгъа жазгъан къагъытларыгъызда билдиригиз.

Элбер хапарны Гуртуланы Элдар жарашдыргъанды.

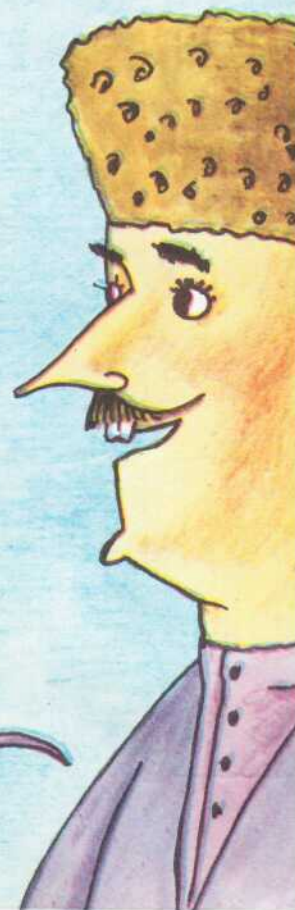

Сени ненг барды?

(Ата-бабаларыбыздан кѳалегѳан айтыула)

- Сени ненг барды?
- Тауда кѳлюм барды, тюзде жерим барды.
- Кѳлюнг кѳаллай эди?
- Тайым, бир чабып, бир жанындан бирси жанына ѳталмагѳан!
- Тайынг кѳаллай эди?
- Тѳртгюллесе, тюзде кѳоян кѳачыргѳан, табанындан жулдузла учургѳан.
- Кѳоянынг кѳаллай эди?
- Тюзде жилин сызгъыргѳанны эшите эди; кѳуууп, аны жете эди.
- Жилинынг кѳаллай эди?
- Гум кѳалада Гула патчахны алтынын сакѳлагѳан; жагѳалада сарыуек этле кѳакѳлагѳан...
- Алтынынг кѳаллай эди?
- Алты кѳызны бернеси, алты жашны кѳалыны! Асбатырны ат жери, мени уа, мени — хан жерим! Ийнанмай эсегиз, барыгѳыз да, Гум кѳалада Гула патчахха соругѳуз!

Басмагѳа Тѳппеланы Алим хазырлагѳанды.

"НИОР" / "Свет" / № 8

ЕЖЕМЕСЯЧНЫЙ
ЖУРНАЛ
МИНИСТЕРСТВА
ПЕЧАТИ КБР И
БАЛКАРСКОЙ
ПИСАТЕЛЬСКОЙ
ОРГАНИЗАЦИИ

Выходит
с января 1982 года

На балкарском языке

Главный редактор
Э. Гуртуев

Редколлегия:
И. Маммеев
С. Мусукаева
М. Ольмезов
А. Созаев
Б. Тлянчев
Ж. Токумаев
Х. Шаваев

Худож. редактор
Ю. Алиев

Рисунок на обложке
Дроздовой. Е.

Сдано в набор
21.04.94
Подписано к печати
01.06.94
Формат 60 x 90 1/8
Бумага офсетная № 1
Гарнитура литературная
журнальная рубленая
Печать офсетная
Усл. кр. -отт. 8
Усл. печ. л. 2
Уч. изд. 2,7
Тираж 3000 экз.
Заказ № 1472
Индекс 73908
Рег. № Н 0064

Адрес редакции:
360000, Нальчик,
ул. Головки, 6

Издательство "Эльбрус"
Нальчик, ул. Головки, 6

Полиграфкомбинат
им. Революции 1905 года
Мининформпечати КБР
Нальчик, пр. Ленина, 33

